
1. ASIEL IN EIGEN HAVEN. HOE DE OUDE
HAVENCULTUUR ALS ERGOED ZIJN DOORWERKING
VINDT IN GROOTSCHALIGE STADSONTWIKKELING

Bron: <https://jgsmits.home.xs4all.nl/delfshaven/images/Ruigeplaat-Wilton.jpg>

Onderdelen van het Activiteitenplan

A. Inhoud

1. Achtergrondinformatie

Informatie over de aanvrager: hun missie en visie, doelstellingen, enz.

Stichting M.A. Intorno

Aanvrager is de Stichting M.A. Intorno. Contactpersonen zijn Cor Flach en Lex Arnoldus. *M.A. Intorno* is een koninklijk onderscheiden stichting die zich statutair bezighoudt met uitvoerende-, en beeldende kunst en erfgoed. Daartoe exploiteert zij in de Schiehaven ook een rivierpodium op de voormalige (maritiem-historische) zeesleepboot *Fighter*. En dat doet zijn op maatschappelijk betrokken wijze, namelijk als leerwerkproject voor m.n. arbeidsbeperkten en statushouders/alsielzoekers.

Om effectief te kunnen zijn in “het samen stad maken” is het beter om de inspanningen te bundelen tussen verschillende groepen die actief zijn in het participatieproces. Tijdens de verkenning voor het projectplan hebben twee stichtingen aangegeven het initiatief van de Stichting Intorno te ondersteunen: de Stichting Rotterdam Natuurlijk! en de Stichting Lloyd 015.

De Stichting Lloyd0.15

De stichting heeft ten doel: het onderzoeken en weergeven van het streekeigene van de Rotterdams westelijke stadsdelen Coolhaveneiland, Müllerpier, Lloydkwartier en Schiemond, waarbij de focus voornamelijk ligt op de maritieme geschiedenis, havengerelateerde bedrijvigheid, het architectonische en industriële erfgoed, alsmede op de sociale, economische en culturele aspecten. De stichting tracht dit doel te bereiken door uitsluitend wettige middelen, zoals:

- het organiseren van exposities en tentoonstellingen, het uitgeven van publicaties, alsmede het organiseren van andere culturele activiteiten;
- alle andere middelen die ter bevordering van het doel wenselijk, nuttig of noodzakelijk zijn;
- het leggen en onderhouden van contacten en het samenwerken met derden indien en voor zover dat voor de stichting nuttig kan zijn.

De Stichting Rotterdam Natuurlijk!

De Stichting Rotterdam Natuurlijk! wil bijdragen aan een bewoonbaar Rotterdam voor toekomstige generaties door natuurontwikkeling als uitgangspunt voor stadsontwikkeling te promoten.¹ De Stichting wil pas stoppen als dit in alle haarvaten van de gemeentelijke organen de standaard is. De beleidsmakers dragen volgens de Stichting oogkleppen en maken (te veel) economie gedreven

¹ De Stichting Rotterdam Natuurlijk! heeft op 13 juni 2023 unaniem ingestemd om medeopdrachtgever te worden voor dit wetenschapswinkelonderzoek.

keuzes die de natuur en daarmee de mensen in de stad vernietigen. De stichting is geboren in het Lloydkwartier, wakker geschud door de plannen voor Schiehaven Noord. De Stichting heeft als doel het behouden alsmede het bevorderen van ruimte voor water en natuur in Rotterdam in de brede zin des woords. Dit doel is uitgewerkt in tien operationele doelen.²

Ook de Wijkraad heeft haar steun toegezegd aan de Stichting Intorno. De drie hoofddoelen van de Wijkraad in het Wijkakkoord (ref) laten zich ook goed verenigen met de doelen van de drie Stichtingen, te weten: meer groen, betere logistiek, inclusief parkeren, en vooral meer en betere bewonersparticipatie met bouwen; aan vertrouwen wel te verstaan en niet alleen maar met beton.

Op de achtergrond en vanuit de marge zijn verschillende andere organisaties betrokken bij het planproces. Stichting Intorno is bezig met het verbinden van deze partijen die elkaar in meerwaarde kunnen versterken. Hierbij richten zij zich op actieve/betrokken bewoners maar ook op instellingen als: Vereniging van Bewoners en Bedrijven Lloydkwartier VBBL, Wijk op de Pier, Historisch Genootschap Rotterdamum en Stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst.

Verder is Intorno door de VBBL-werkgroep Schiehaven (<https://vbblrotterdam.nl/>) gevraagd het initiatief te ondersteunen om het Schiehaven-gebied een monumentenstatus te laten geven. Intorno wordt dus (h)erkend als stabiele partner en blijkbaar ook gewaardeerd als potentieel waardevolle partij bij zorgvuldige (her)ontwikkeling van het gebied (VBBL-werkgroep Schiehaven).

2. Probleemstelling

In juni 2022 heeft de Stichting M.A. Intorno uit Rotterdam contact gezocht met de Wetenschapswinkel WUR.³ Ze wil samen met medebewoners (en hun verschillende maatschappelijke organisaties) een gebiedsvisie creëren voor het gebied Schiehaven-Schiemondhaven. De bouwopgave in Rotterdam is omvangrijk en dat resulteert in een constante zoektocht van de gemeente Rotterdam en projectontwikkelaars naar bouwkavels om woningen binnen de stadsgrenzen te realiseren. Schiehaven Noord is een van de gebieden waar in de nabije toekomst nieuwbouw gepland staat. In een eerste plan is er sprake van een zeer hoge bebouwingsdichtheid, om het plan rendabel te krijgen. Dit plan schuurde in hoge mate met ambities om de stad te verduurzamen en te vergroenen.

² Zie <https://rotterdamnatuurlijk.nl>

³ De Wetenschapswinkel WUR heeft aan onderzoekers van Wageningen Environmental Research (WEnR) gevraagd om met de Stichting M.A. Intorno een verkenning uit te voeren en vervolgens een projectplan op te stellen.

Na een eerste kennismakingsgesprek tussen Marcel Pleijte en de Stichting M.A. Intorno in juni 2022 is de coördinator van de Wetenschapswinkel, Lèneke Pfeiffer, op 19 oktober meegegaan naar de Stichting Intorno voor een intakegesprek. Na dit gesprek geeft de coördinator aan dat zij over 2 aspecten meer helderheid wilde krijgen voordat zij kan beslissen om al dan niet een opdracht te geven:

1. Het commitment voor een gebiedsvisie voor Schiehaven – Schiemond moet breder leven dan alleen bij de Stichting Intorno. Er wordt dus gevraagd om aan te geven dat sprake is van een breder commitment;
2. Het project van de Wetenschapswinkel moet ergens toe kunnen bijdragen. Als de pap al is gestort door de gemeente Rotterdam omtrent Schiehaven Noord, wat kan het wetenschapswinkelproject dan nog uithalen?

In overleg met de Stichting Intorno en met beoogd projectleider Marcel Pleijte is besloten om in 2023 hiernaar een verkenning uit te voeren. Met de document van Wageningen Universiteit voor de cursus 'Facilitating Interactive Processes' is een interactieve bijeenkomst georganiseerd op 03 februari 2023. Er waren zo'n 20 deelnemers wat aangaf dat het commitment breder was dan alleen betrokkenheid van de Stichting Intorno. Wat betreft de tweede eis omtrent het nut van onderzoek van de Wetenschapswinkel bleek de politieke en beleidsmatige context volledig gewijzigd.

Sinds december 2022 is het gebiedsplan voor Schiehaven Noord stopgezet. Het plan bleek niet rendabel te krijgen, omdat er gerekend werd met subsidies vanuit het Rijk voor het deel 'dempen van de haven' die er niet gaan komen. De gemeente is vervolgens vanuit nieuwe ruimtelijke uitgangspunten opnieuw met een participatieproces begonnen en is daarmee ook het gebiedsproces opnieuw opgestart (zie hiervoor ook paragraaf 1.2). Daarbij hebben zich tot eind juni 2023 steeds nieuwe ontwikkelingen voorgedaan waarbij er soms meer afstand tussen Intorno, Rotterdam Natuurlijk, de Stichting Lloyd0.15 enerzijds en de gemeente Rotterdam anderzijds ontstond en soms minder afstand, afhankelijk van de betrokken organisatieonderdelen van de gemeente Rotterdam en betrokken personen. De wijkmanager streeft naar een optimale vorm van participatie en hecht zeer aan het herstel van vertrouwen. De projectmanager heeft nog steeds als opdracht om een plan te ontwikkelen dat op zichzelf rendabel is. En dan is elke interventie van externe partijen voor duurzaamheid een probleem.

De aanleidingen voor de drie Stichtingen om tot een eigen gebiedsvisie voor Schiehaven-Schiemond te willen komen naast de gebiedsvisie van de gemeente Rotterdam voor Schiehaven Noord zijn velerlei:

- De gebiedsvisie Schiehaven Noord van de gemeente Rotterdam beperkt zich tot een te klein gebied;
- De gebiedsvisie van de gemeente Rotterdam is te eenzijdig op bouwen gericht en heeft te weinig oog voor wat behouden (materieel en immaterieel cultureel erfgoed) en ontwikkeld (groen, klimaatadaptief) moet worden voor de wijk. Ook is te weinig oog voor mobiliteit en leefbaarheid. Een integraal plan wordt gemist. Planmatig lijkt het erop dat gekozen wordt voor kleinere plannen om de m.e.r.-procedure te ontlopen;
- De gebiedsvisie inventariseert onvoldoende de wensen en behoeften van de bewoners in de wijk en het participatieproces gaat nog steeds te veel van de gemeente uit met al haar randvoorwaarden/uitgangspunten. Het is geen open planproces maar een proces met beperkte bandbreedte voor het uitwerken van alternatieven.

Dit alles leidt tot de volgende probleemstelling.

Met welke inhoud en op welke momenten in het proces van stadsontwikkeling kunnen maatschappelijke organisaties die opkomen voor leefbaarheid, natuur en erfgoed daadwerkelijk invloed uitoefenen op de planuitwerking van Schiehaven Noord?

Dit probleem moet gezien worden tegen de achtergrond van de nieuwe omgevingswet, het participatiebeleid van de gemeente, het participatieproces dat de gemeente heeft opgestart, de ambities van de gemeente op het vlak van duurzaamheid en leefbaarheid van de stad, zoals verwoord in de omgevingsvisie en in andere beleidsdocumenten zoals bijvoorbeeld het convenant Klimaatbestendig bouwen wat de gemeente Rotterdam heeft ondertekend.

3. Achtergrond

Achtergrond van het gebied

Het lijkt zinvol om Schiehaven Noord te bezien in een grotere ruimtelijke context, omdat veel van de problemen zich niet beperken tot dit gebied en omdat de schaal van mogelijke oplossingen (denk aan groene zones) zich ook niet laten opsluiten binnen de begrenzing van het plan. Het gaat dus om het Schiehaven-gebied tot aan Schiemond. Het gebied van de visie-Schiehaven/Schiemond wordt ten Zuiden afgebakend door de wegen langs de Schiehaven (Schiehavenkade/Kratonkade) en de Nieuwe Waterweg, ten Oosten door de Schiehavenkade/Sint-Jobsweg/Pieter de Hoochweg, ten Noorden door de Westzeedijk en in Westelijke richting door het voetgangerspad Schiemond, ten Westen van de Schiemond-haven.

Uiteraard wordt in het plan aandacht besteed aan de historisch gegroeide band met omliggende buurten, wijken, grootstedelijke verkeersaders en de vaarroutes Waterweg/Schie in het algemeen; en aan de verbinding met historisch Delfshaven in het bijzonder (Zie afbeelding 1'Afbakening Gebiedsvisie Schiemond Schiehaven').

Afbeelding 1: Afbakening gebiedsvisie Schiehaven-Schiemond

In blauw is grofweg aangegeven welk gebied de Stichting M.A. Interno, Stichting Rotterdam Natuurlijk! en de Stichting Lloyd0.15 willen beschouwen in een gebiedsvisie. In rood is het gebied getypeerd dat de gemeente Rotterdam in de gebiedsvisie Schiehaven Noord bekijkt.

Bron: Foto van de Schiehaven (<https://www.woneninrotterdam.nl/nieuws/wonen-aan-de-schiehaven-in-delfshaven/>)

Achtergrond van het politiek proces en het beleidsproces

Schiehaven Noord kent een lange voorgeschiedenis (Rotterdam, 2023a). ERA Contour en Bureau West 8 verrichten in 2017 een gezamenlijke haalbaarheidsstudie en er werd door hen een eerste start gemaakt met het organiseren van een participatieproces in de locatie 'De Kroon', die toen nog Croon Electro heette. In december 2017 is door het college van B&W van de gemeente Rotterdam opdracht gegeven een gebiedsvisie voor Schiehaven Noord op te stellen. In 2020 en 2021 komen Besluitvorming Bestuurlijk Team Groei van de Stad (deel college dat over gebiedsontwikkeling gaat) en toenmalig wethouder Kurvers met het model om kade uitbreiding voor Schiehaven Noord uit te werken. In 2021 wordt een digitale informatieavond gehouden vanwege Corona. De stand van zaken wordt aangegeven met betrekking tot de planvorming Schiehaven Noord. De uitwerking van deze opdracht heeft geleid tot een ambtelijk voorstel dat in het voorjaar van 2022 op drie informatiebijeenkomsten toegelicht is aan omwonenden en andere stakeholders. In opdracht van de gemeente Rotterdam werd door Bureau B+B Stedenbouw en Landschapsarchitectuur en Shift architecture urbanism (2022) een stedenbouwkundig masterplan voor Schiehaven Noord Rotterdam opgesteld, waarvan de definitieve versie in mei 2022 is gepubliceerd. Het plan was gemaakt voor woningbouw in het gebied Schiehaven-Noord, gecombineerd met een kadeverlenging aan de Schiehaven. Het plan ging uit van de bouw van 1.000 nieuwe woningen. Hiervan is 20% sociale huurwoningen, 30% in het middensegment, 30% in het hogere segment en 20% in het topsegment. Het dempen van een deel van de Schiehaven maakte onderdeel uit van het plan. Het gepresenteerde leverde naast enthousiaste reacties ook veel onbegrip en weerstand op bij de gemeenteraad(scommissie) en bij veel maatschappelijke organisaties van de bewoners. Het onbegrip en de weerstand richtte zich op zowel de inhoud van het plan, maar ook op de gekozen vorm van het participatieproces, waarbij een klankbordgroep vooral passief werd betrokken door de gemeente Rotterdam en geen alternatieven in beschouwing konden worden genomen en veel randvoorwaarden niet meer ter discussie gesteld konden worden. In 2022 volgen WOO-verzoeken (wet open overheid; opvolger WOB), media-aandacht, raadvragen n.a.v. planvorming. Er worden avonden met de buurt georganiseerd om geluiden op te halen en modellen te bespreken.

Als gevolg van de recente bouwkostenstijgingen, stijgende rente en als gevolg daarvan de aanpassing van de door de gemeente te hanteren parameters bij grondexploitatie, is het becijferde tekort op de concept-grondexploitatie opgelopen, zonder dat hiervoor aanvullende of nieuwe dekkingsbronnen zijn gevonden⁴ (). Samen met genoemde weerstand heeft dit geleid tot een heroverweging van de plannen⁵.

Het project flopte volgens de gemeente Rotterdam (2023a) door financiële tekorten en oplopende weerstand. De Gemeenteraad(scommissie) zet in december 2022 een streep door de plannen en participatie zoals die er lagen en geeft opdracht voor een nieuw traject. Wethouder Zeegers besluit tot pas op de plaats. In 2022 is het plan van de gemeente daarmee gestopt (Awareness, 2023; Gemeente Rotterdam, 2023). Er was onder andere vanuit de gemeenteraad een duidelijke wens om meer participatie van bewoners (Awareness 2023; Gemeente Rotterdam, 2023).

Het nieuwe College van B&W wilde in 2023 een doorstart maken met nieuwe uitgangspunten. Wethouder Zeegers zou participatie echt hoog in het vaandel hebben en Bureau Awareness uit Den Haag moet de participatie gaan begeleiden. De combinatie Awareness en Zootz is in 2023 weer geselecteerd als strategisch communicatiebureau binnen het bestaande raamcontract van de gemeente Rotterdam. Na ruim 4 jaar en meer dan 200 projecten mogen zij de adviseurs van de gemeente blijven ondersteunen en inspireren. Awareness wil als facilitator komen tot “een meest gedragen voorstel”. Aangegeven is dat het vervolgproces in kaart wordt gebracht en dat een gesprek met omwonenden en overige stakeholders onderdeel uit zal maken van het herziene planproces. Volgens de gemeente Rotterdam (2023) bestaat nu het besef bij hen dat vertrouwen te voet komt en te paard gaat. De gemeente Rotterdam heeft Awareness ingehuurd om met de klankbordgroep af te stemmen wat goede participatie is. Een angel in 2022 was het uitgangspunt van de gemeente dat er 1000 woningen gebouwd moesten worden. De gemeente stelt nu dat die angel uit is. Het belangrijkste uitgangspunt voor de gemeente is dat het project kostenneutraal moet zijn. Gesteld wordt dat er woningnood is en dat Schiehaven Noord een woningbouwlocatie is. Op basis van eerdere verkenningen gaan het planteam en de wethouder nu uit van ca. 500 woningen, maar het is “niet in beton gegoten”. Dit lagere aantal is deels een gevolg van het niet meer dempen van een deel van de haven. Een ander belangrijk thema voor de wethouder is volgens het verslag van de gemeente Rotterdam duurzaamheid. Hoe dit thema samengaat met de woningbouwopgave wordt in het verslag niets over gezegd.

Waar verder aan wordt voorbijgegaan is wat er intussen is gebeurd met de vigerende bestemming als evenemententerrein: is dat nabij het stadshart op de noordoever plots niet meer nodig? Daarover is toch ooit ook lang en diep nagedacht. Waar komt deze functie terug als de locatie van het evenemententerrein zou worden volgebouwd of mag die vraag niet gesteld worden nu iedereen plots in paniek is over een gebrek aan woningen?

Achtergrond van proces betrokkenheid WUR

⁴ Zie de brieven van 10 september 2020 (20bb11019) en 15 december 2021 (21bb15985).

⁵ Zie brief van 6 december 2022 (22bo007053).

Na de bijeenkomst van 3 februari 2023 zijn door de studenten verslagen gemaakt. Jolanda Broekzitter, wijkmanager Delfshaven-Schiemondd van de gemeente Rotterdam stelde voor om de WUR onderzoekers bij de heer Paf, te introduceren, die programmamanager is voor de bouwopgave voor Schiehaven Noord. Op 6 maart 2023 vindt er nog een overleg plaats omdat blijkt dat de gemeente Rotterdam met Awareness het participatieproces al vormgeeft. WUR zou vanuit kennis over groen en cultureel erfgoed nog kunnen aanschuiven. Op 17 april 2023 vond een overleg plaats met Paf en Broekzitter van de gemeente Rotterdam, Erik Vink van Awareness, Cor Flach van Intorno en Roel During en Marcel Pleijte van de WUR. WUR geeft aan veel aandacht te willen laten uitgaan naar cultureel erfgoed en groen en geeft aan graag meerdere scenario's te willen bekijken zodat er politiek iets te kiezen valt. Op voorspraak van Intorno geeft WUR aan een groter gebied te willen bezien dan nu gebeurt met Schiehaven Noord. Ook groen en cultureel erfgoed kunnen mogelijk zwaarder worden aangezet. De programmaleider geeft aan dat hij voor het participatieproces niet twee kapiteins op een schip wil en hem niet helder is wat wij extra kunnen bieden in hun participatieproces. De onderzoekers van de WUR begrijpen dit. Er is echter vanuit de gemeente Rotterdam en Awareness geen duidelijk participatieproces geschetst waardoor de onderzoekers van de WUR ook niet kunnen aangeven hoe zij zich ertoe verhouden. Awareness geeft aan dat kaders vanuit de gemeente Rotterdam belangrijk zijn. WUR geeft aan dat kaders van de gemeente moeten kunnen schuiven als uitkomst van een participatieproces. Gezamenlijk wordt vastgesteld dat politici veel meer dan voorzien deel moeten kunnen uitmaken van de participatieprocessen. Nu krijgen zij achteraf vaak uitkomsten van participatieprocessen als eindproducten voorgeschoteld en hierdoor is het niet doorleefd. Er wordt met een nauwere bemoeienis van hun kant dus veel afstand waargenomen tussen de lokale politiek, de lokale ambtenarij en de lokale bewoners en hun organisaties. Geopperd wordt om van Schiehaven Noord een pilot te maken. De programmaleider geeft aan dat hij half mei contact opneemt met Marcel Pleijte om te bezien of de gemeente Rotterdam en Awareness een rol voor de WUR zien in het participatieproces. Hij moet dit afstemmen binnen zijn organisatie. Op vrijdag 12 mei laat Robert Paf weten dat zij geen mogelijkheden zien tot samenwerking. Pleijte geeft aan dat hij met Stichting Intorno en de Wetenschapswinkel verder zal verkennen wat mogelijk is. De insteek wordt om met een eigen gebiedsvisie aan de slag te gaan voor een groter gebied, te weten Schiehaven-Schiemondd. Half juni bespreken Cor Flach en Lex Arnoldus dit met Jolanda Broekzitter van de gemeente Rotterdam. Flach en Arnoldus vragen aan de gemeente Rotterdam of zij een opdracht kunnen krijgen. Wijkmanager Broekzitter reageert positief op dit verzoek.

4. Projectcontext

Bredere context

- Dit project laat de spanning zien tussen financiële kaders, duurzaamheidsdoelen en een open c.q. gesloten governance richting maatschappelijke organisaties. Nu door allerlei oorzaken de nieuwbouw minder profijt oplevert, kunnen duurzaamheidsdoelen ondersneeuwen en kan ook de leefbaarheid van de stad onder druk komen te staan. Het is voor de wetenschap van belang om te verkennen welke rol maatschappelijke organisaties kunnen spelen in deze

veranderende context om duurzaamheid en leefbaarheid min of meer af te dwingen met interventies in het planproces, zoals het inbrengen van eigen planvisies.

- Dit project past in de context van mondiale of internationale vraagstukken van het transformeren van oude havenwijken. Ook in andere landen zijn hier ervaringen mee opgedaan.
- Dit project past in de nationale context van de invoering van de omgevingswet
- Dit project past als voorbeeld van een grote woningbouwopgave voor Nederland en is daarmee een voorbeeld wat de druk vanuit die woningbouwopgave betekent voor participatie
- Dit project geeft aan hoe integraal er nu echt gewerkt wordt zoals in omgevingswet beoogd. Hoe worden andere belangen meegenomen?
- Dit project geeft aan hoe om te gaan met processen van in- en uitsluiting en place-identity (inclusief processen van betekenisgeving en betekenisverlening)

5. Onderzoeksvraag(en)

Het doel van dit Wetenschapswinkel project is om een zienswijze te helpen ontwikkelen die invulling geeft aan een duurzame en leefbare ontwikkeling van de Schiehaven, die recht doet aan de vereisten van de nieuwe omgevingswet inzake participatie en die kan leiden tot het oprekken van de in financiële termen geformuleerde kaders voor stadsontwikkeling/planvorming, al dan niet door bemiddeling van de gemeentelijke politiek.

Er zijn hierbij drie subvragen aan de orde die gaan over duurzaamheid, leefbaarheid en participatie.

- Hoe kan de duurzaamheid van Schiehaven/Schiemond worden verbeterd, in termen van klimaatadaptatie, mobiliteit, gezondheid en natuur?
- Hoe kan de leefbaarheid van Schiehaven/Schiemond worden verbeterd, aansluitend bij de vergroening van de wijk, met oog voor de vanouds aanwezige havencultuur, het materiële en immateriële cultureel erfgoed en place-identity?
- Welke mogelijkheden tot participatie biedt de gemeente aan bewoners en hun organisaties om hun visie op het gebied te realiseren en welke mogelijkheden moeten hiervoor gecreëerd worden?

6. Verwachte output

Een brochure met daarin:

- Een beschrijving van het planproces en de rol van participatie daarin
- Een samenvatting van de ideeën van betrokken maatschappelijke organisaties over verduurzamen, leefbaarheid en participatie

- Een reflectie van de betrokken onderzoekers op het planproces, de spanning tussen financiële kaders en gevraagde participatie, de noodzaak tot het bijstellen van de kaders van het planproces en het eigenaarschap van bewoners van het studiegebied

Verslagen van ontwerpateliers met studenten landschapsarchitectuur en planning, waarin de ideeën van de maatschappelijke organisaties in een samenhangend ruimtelijk kader worden gepresenteerd.

7. Verwachte impact

De impact is al aanwezig nog voordat het project is begonnen, namelijk via het gezamenlijk opdrachtgeverschap. Verdere beoogde impact is het verhogen van de betrokkenheid van de gemeenteraad lopende het planproces. Als laatste vorm van impact wordt gestreefd naar waarachtigheid in de participatie, zodat de inhoudelijke inbreng goed kan landen in het planproces.

B. Organisatie, rollen, taken

1. Samenstelling van het onderzoeksteam

Het onderzoeksteam is als volgt samengesteld:

- a) Projectleider: Marcel Pleijte, bestuurskundig onderzoeker bij Wageningen Environmental Research. Voor de rol van een projectleider
- b) Aanvrager: Stichting M.A. Intorno, Stichting Rotterdam Natuurlijk en Stichting Lloyd0.15, met ondersteuning van de wijkraad Delfshaven. Stichting M.A. Intorno vraagt bij de gemeente Rotterdam een burgerinitiatief aan waardoor de onderzoekers van de WUR en de aanvragers namens de Stichting M.A. Intorno in co-creatie het project kunnen vormgeven.
- c) WUR-onderzoeker: Roel During, onderzoeker in sociale innovatie en anticiperend op Omgevingswet. Hij is ook actief als mer-adviseur. Hij heeft veel ervaring met cultureel historisch erfgoed en heeft over de verschillende betekenisgevingen en belevingen aan cultuur historisch erfgoed een proefschrift geschreven. Heeft veel ervaringen met besluitvorming op gemeentelijk, provinciaal en nationaal schaalniveau.
- d) studenten: Er zullen vooral aanvragen worden gedaan met name ACT (Academic Training Consultancy) groepen. De eerst volgende gelegenheid hiertoe is vanaf eind augustus indienen.
- e) eventuele externe agenten.

2. Samenstelling van de projectadviseurs

De term "Projectadviseurs" (PA) verwijst naar relevante belanghebbenden die de impact van het project zullen vergroten door extra perspectieven en ervaringen toe te voegen/geven (zie meer in bijlage 3). Projectadviseurs zijn onder meer vertegenwoordigers van de aanvragende organisatie, WUR, de coördinatie van de Wetenschapswinkel en andere belanghebbenden uit verschillende sectoren. De groep projectadviseurs wordt voorgesteld door projectleider en aanvrager tijdens het eerste intakegesprek met aandacht voor de drie aspecten van participatief actieonderzoek (PAR). (zie figuur 1).

FIGURE 1: ELEMENTS OF PARTICIPATORY ACTION RESEARCH (CHEVALIER & BUCKLES, 2013)

De projectleider en de aanvrager willen de volgende personen opnemen in de begeleidingscommissie als projectadviseurs (dit is nog onder voorbehoud, want nog niet benaderd voor instemming. Er gaat vanaf nu aan gewerkt worden om hun instemming te krijgen):

- Projectleider Marcel Pleijte.
- Coördinator van de wetenschapswinkel, Leneke Pfeiffer.
- Contactpersoon namens M.A. Intorno, Cor Flach.
- Contactpersoon namens Rotterdam Natuurlijk! En Lloyd0.15, mw. Colle van Stegeren.
- Frans Soeterbroek. Hij heeft zich gespecialiseerd in wat hij 'samen stad en gemeenschap maken' noemt. Hij vervaecht de werelden van omgevingsbeleid, stads- en gebiedsontwikkeling met die van democratische vernieuwing, collectieve intelligentie en sociaal kapitaal.
- Esther van Halteren, is communicatieadviseur die in het vastgoed zit.
- Arjo Klamer, is Nederlandse hoogleraar in de economie van de kunst en cultuur aan de faculteit Erasmus School of History, Culture and Communication van de Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Jacqueline Reinders. Zij heeft een eigenhandig gerestaureerd gemeentelijk monument. Zij werkt alweer vele jaren bij provincies, nu als programmasecretaris bij Overijssel. Ze komt uit de 'Wageningse School' die wij consulteren en is na haar *WUR*-studie begonnen in Peru. Haar ambtelijk werk kunnen we niet goed beoordelen, temeer daar ze blijkbaar niet doet aan internet-profielen, maar ze is zorgvuldig en vasthoudend. Misschien een ervaren provincie-blik van buitenaf?).
- Rikkert Wijk. Hij is een begenadigd architect met als specialisatie de Wederopbouw en ook aimabel mens. *Google* geeft tal van treffers; de meeste van *Lucien Lafour & Rikkert Wijk*, gezamenlijk bureau tot Rikkerts' pensioen. Rikkert heeft oog voor wensen van bouwers, maar met de focus op historische inpassing en het eindresultaat tot in details doet hij niet graag concessies aan de kwaliteit.

C. Activiteitenplan en beheerplan

1. Onderzoeksactiviteiten

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen willen wij werken volgens de principes van participatie actie onderzoek ofwel werken volgens de PEPE principes: Politicizing, Empowering, Pluralizing, Embedding. Wij willen inzetten op de volgende activiteiten:

- Monitoring van het participatieproces en het planproces van de gemeente
- Het op 1 lijn brengen van de verschillende actoren in de wijk door middel van een gezamenlijk ontwerpproces
- Het samen ontwikkelen van een strategie om duurzame ontwikkeling voor de Schiehaven in de agenda van de gemeente te krijgen
- Het analyseren van de spanning en ambivalentie binnen het gemeentelijk apparaat ten aanzien van financiële uitgangspunten en participatie-ambities
- Het meedenken over/faciliteren van het opstellen van een gebiedsvisie die als zienswijze kan worden ingebracht
- Het meedenken over het oprekken van de kaders voor gebiedsontwikkeling

De aanvragers van het onderzoek, de betrokkenen van de Stichting M.A. Intorno, zullen bijdragen aan de onderzoeksactiviteiten. Wij zetten in op een proces van co-creatie.

Studenten zullen vooral via ACT groepen worden betrokken.

a) Tijdpad

Het Plan van Aanpak is zo uitgewerkt dat het project op korte termijn van start kan gaan. De doorlooptijd van een project is over het algemeen 1 jaar; exacte lengte varieert afhankelijk van het project. Vooralsnog is in onderstaande planning van een project met een doorlooptijd van een jaar uitgegaan.

Activiteit	Jul 23	Aug 23	Sep 23	Oct 23	Nov 23	Dec 23	Jan 24	Feb 24	Mar 24	Apr 24	Mei 24	Jun 24	Jul 24
Schrijven plan													
ACT													
Internship/Thesis					?	?	?	?	?				
Onderzoek													
Rapportage													
PA bijeenkomsten													

2. Evaluatie en nazorg

Evaluatieprocedures worden na elk project uitgevoerd door de coördinatie van de Wetenschapswinkel. Nazorg heeft betrekking op het zorgen dat de aanvrager de resultaten van het onderzoek kan uitvoeren.

3. Budget

De Wetenschapswinkel verkent samen met de aanvragende organisatie en de onderzoekers de mogelijkheden om het onderzoeksproject te financieren.

Bijlage 1: Studentenbetrokkenheid

Er zijn verschillende manieren waarop studenten betrokken kunnen worden. Hieronder volgt een gedetailleerde uitleg over welke benaderingen kunnen worden gevolgd om studenten bij onderzoeksprojecten te betrekken:

1) Academic Consultancy Training (ACT): een interdisciplinaire groep studenten doet ongeveer 2 maanden onderzoek. Er moet een onderzoeksvoorstel worden opgesteld en naar Maatschappelijk Onderwijs (SBE) worden gestuurd. Zij zorgen voor het tijdig plaatsen van de onderzoeksvoorstellen en studenten kunnen projecten selecteren die zij interessant vinden. Meer informatie over voorstellen en tijdlijnen vindt u hier.

2) Stage: MSc-programma's aan de WU moeten een stage omvatten. Dat wil zeggen, een praktijkervaring van 4-6 maanden voor studenten, waarbij ze begeleid worden door zowel een WUR-medewerker als een externe actor. Een stage levert normaal gesproken 24 ECTS op. In overleg met de aanvrager (die dan externe begeleider wordt) kan een student een deel van het onderzoek uitvoeren. De Projectleider kan intern begeleider worden (of een andere WUR-onderzoeker, indien mogelijk en van toepassing). De specifieke rol van de student wordt door beide begeleiders bepaald. Een kort stagevoorstel moet samen met het actieplan worden geschreven en naar het coördinatieteam van de Wetenschapswinkel worden gestuurd. Dit wordt op de website van de Wetenschapswinkel geplaatst en geadverteerd, zodat studenten kunnen kiezen.

De beoordeling van stages is afhankelijk van MSc-programma's en moet worden onderzocht, afhankelijk van de student en het project.

3) Scriptie: zowel BSc- als MSc-opleidingen aan WU bevatten een scriptie. De voorwaarden voor al deze scripties zijn afhankelijk van de leerstoelgroep (en dus de studies van de betrokken student). De inhoud van een scriptie moet van academische inhoud en een zekere wetenschappelijke kwaliteit zijn, intern begeleid door een WU-medewerker

Bijlage 2: Risk assessment template

Description of risk factor	Chance [high (h)/medium (m)/low(l)]	Consequences [h/m/l]	Measures (what is now being done)
Organization			
Project is not realized according to plan (time)	h	l	We are working on a feasible schedule and timely communication with the clients about any deviations from this. Possibility to jointly opt for deviation from the planning.
There are no suitable students available	m	h	A larger part of the project budget will have to be used for hiring researchers from Wageningen UR. This means that, in consultation with the Project Advisors, we will carefully consider what we do and do not do.
Loss of project leader or project team members	l	m	Deputy project leader is appointed. If team members drop out, the project leader can solve this by looking for new people.
Availability of resources insufficient for full research	l	m	Priorities are jointly prioritized in consultation with the applicant: what should the focus of WUR be on?
Expertise			
Insufficient knowledge among students	m	m	Prioritize in consultation with the client in order to absorb this as well as possible, additional hiring of researchers at WUR may be necessary.
Quality of student work is insufficient	m	m	An extra effort from the researchers is needed. Hard choices may have to be made about the deployment of this time in consultation with the applicants.
Data			
Certain necessary data are not available	h	m	Unfortunately, such data cannot then be included in the advice that WUR will make

Bijlage 3: Rol van de klankbordgroep (Project Adviseurs)

PROJECTSUPPORTERS:

ROL VAN DE KLANKBORDGROEP

1. SAMENSTELLING

- aanvrager(s)
- belanghebbenden of andere experts
- onderzoeker(s)
- studenten
- wetenschappelijke begeleider(s)
- projectleider Wetenschapswinkel (leerstool)
- coördinator Wetenschapswinkel

2. ROL EN TAKEN

De klankbordgroep begeleidt, adviseert en heeft een ambassadeursrol. Leden van de klankbordgroep stellen onder meer de volgende vragen:

- Geeft het onderzoek antwoord op de vragen van de aanvrager?
- Wordt slim gebruik gemaakt van de kennis die in het netwerk aanwezig is (wetenschappelijke en lokaal beschikbare kennis, ervaringskennis)?
- Maken we gebruik van de kansen die zich voordoen (verbinding met actualiteit, verbinding met wat er elders gebeurt)?
- Is het onderzoek wetenschappelijk verantwoord uitgevoerd?
- Wordt het onderzoek maatschappelijk verantwoord uitgevoerd?
- Zijn de onderzoeksadviezen bruikbaar voor de aanvrager?
- Hoe kunnen we de (maatschappelijke en wetenschappelijke) impact van het onderzoeksproject vergroten?
- Hoe kunnen we met het onderzoek besluitvormingsprocessen, politieke agenda's en onderzoeksagenda's beïnvloeden?
- Kan het project een opstap zijn naar een concreet vervolg, bv. een subsidieaanvraag?

3. METHODE:

De klankbordgroep overlegt regelmatig over de inhoud en voortgang van het onderzoek. De vergaderfrequentie is ongeveer eens in de drie maanden. Het gaat om circa drie bijeenkomsten in de loop van het project, bij voorkeur op locatie. Daarnaast zijn er tussencontacten per e-mail en telefonisch.

De projectleider zit de klankbordgroep-bijeenkomsten voor. De projectleider zorgt ook voor de uitnodiging, de agenda en de rapportage.

Tijdens de eerste bijeenkomst wordt het Plan van Aanpak besproken. Hierover is in principe al overeenstemming bereikt met de aanvrager(s) en de onderzoeker(s). In dit overleg wordt ook de rol en samenstelling van de klankbordgroep besproken. Zitten de juiste mensen aan tafel?

Tijdens de volgende bijeenkomsten komen o.a. deze punten aan de orde:

- voortgang (tijdschema, voorlopige resultaten, etc.)

- moet het project aangepast worden?
- toepassingsmogelijkheden van de onderzoeksresultaten
- wie worden beïnvloed door het project (direct betrokken, maar mogelijk ook niet direct betrokken)?
- publiciteit
- extra financieringsmogelijkheden
- impact: hoe wordt het zichtbaar?
- afronding (rapportage, presentatie van het onderzoek aan een breder publiek, artikel, etc.).
- vervolgacties

Op de agenda van de laatste vergadering staan deze punten centraal:

- op te leveren rapport: hierbij kan gedacht worden aan een wetenschapswinkelrapport, artikel, brochure, video, website, etc.
- toepassing en bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten
- publiciteit en aandacht in de (sociale) media
- spin-off in de vorm van artikelen in vak- en wetenschappelijke tijdschriften
- review en evaluatie: wat hebben we geleerd van dit project?
- organisatie van de slotbijeenkomst, waarin het onderzoek met een breder publiek wordt gedeeld
- follow-up: vervolgvacties, verwachte impact en eventuele nieuwe onderzoeksvragen.

4. TOT SLOT

Bovenstaande is een grove richtlijn. Elk project geeft hier zijn eigen invulling aan. De taak van de klankbordgroep komt neer op:

- Reflectie
- Advies met een breed scala aan stemmen, meningen en perspectieven.
- Ambassadeursrol (verhogen draagvlak en impact).

Bijlage 4: Format Wageningen Wetenschapswinkel project webpagina

Versie januari 2023

- Vul de gele velden in.
- Stuur de afbeelding in een aparte file mee en niet in het Word document! Formaat van de afbeelding: landschap, **1000x700 pixels**. Zorg er voor dat de foto's rechtenvrij gebruikt mogen worden met toestemming van de mensen die er op staan. Je kunt ook de beeldbank van WUR gebruiken ([Brand Portal WUR](#)) of Shutterstock (www.shutterstock.com). Stuur in dat geval een link naar de beoogde foto mee in de mail.
- Stuur het formulier aan steef.vangorkum@wur.nl
- Update deze pagina als er nieuws is (bijv. als er projectdocumenten uitkomen)
- Wanneer het project wordt afgerond, zorg er dan voor dat alle projectinformatie op deze pagina te vinden is en dat de tekst niet meer in de toekomstige tijd staat.

Project informatie

Show on	Add tag: "ongoing" Wetenschapswinkel - WUR
Contact person	Naam Projectleider(s): Marcel Pleijte
Commissioner of the project (Client)	Wageningen Wetenschapswinkel
Website	Wageningen Wetenschapswinkel en evt. andere onderdelen van WUR
Andere betrokken organisaties	Stichting M.A. Intorno met ondersteuning van Stichting Rotterdam Natuurlijk!, Stichting Lloyd 0.15 en de wijkraad Delfshaven-Schiemond
Start datum (dd-mm-yy)	01-07-2023
Verwachte einddatum (dd-mm-yy)	30-06-2024
Thema waarbinnen het project valt (kunnen meerdere zijn)	Stad en Land (tag: Wewi_rural_urban_environments)

Rechterkolom onder het blauwe blok

Project uitvoering	Betrokken onderzoeker is Roel During.
Betrokken onderzoekers en studenten	
Project Adviseurs	Leden van de begeleidingscommissie dienen nog benaderd te worden. Gedacht wordt aan:
Namen van de leden van de begeleidingscommissie, of alleen namen van de organisaties waarvoor ze werken (als ze niet met hun naam op de website willen).	Frans Soeterbroek (gespecialiseerd in 'samen stad en gemeenschap maken'. Hij vervlecht de werelden van omgevingsbeleid, stads- en gebiedsontwikkeling met die van democratische vernieuwing, collectieve intelligentie en sociaal kapitaal; Esther van Halteren (communicatieadviseur in het vastgoed), Arjo Klamer (Nederlandse hoogleraar in de economie van de kunst en cultuur aan de faculteit Erasmus School of History, Culture and Communication van de Erasmus Universiteit Rotterdam), Jacqueline Reinders (heeft eigenhandig gerestaureerd gemeentelijk monument, werkt bij provincie); Rikkert Wijk (begenadigd architect met als

	specialisatie de Wederopbouw).
--	--------------------------------

Tekst

Titel	ASIEL IN EIGEN HAVEN. HOE DE OUDE HAVENCULTUUR ALS ERGOED ZIJN DOORWERKING VINDT IN GROOTSCHALIGE STADSONTWIKKELING
Introductie Korte tekst over de vraag, vraagsteller (organisatie/groep) en de context	<p>In juni 2022 heeft de Stichting M.A. Intorno uit Rotterdam contact gezocht met de Wetenschapswinkel WUR. Ze wil samen met medebewoners (en hun verschillende maatschappelijke organisaties) een gebiedsvisie creëren voor het gebied Schiehaven-Schiemondhaven. De bouwopgave in Rotterdam is omvangrijk en dat resulteert in een constante zoektocht van de gemeente Rotterdam en projectontwikkelaars naar bouwkavels om woningen binnen de stadsgrenzen te realiseren. Schiehaven Noord is een van de gebieden waar in de nabije toekomst nieuwbouw gepland staat. In een eerste plan is er sprake van een zeer hoge bebouwingsdichtheid, om het plan rendabel te krijgen. Dit plan schuurde in hoge mate met ambities om de stad te verduurzamen en te vergroenen.</p> <p>Sinds december 2022 is het gebiedsplan voor Schiehaven Noord stopgezet. Het plan bleek niet rendabel te krijgen, omdat er gerekend werd met subsidies vanuit het Rijk voor het deel 'dempen van de haven' die er niet gaan komen. De gemeente is vervolgens vanuit nieuwe ruimtelijke uitgangspunten opnieuw met een participatieproces begonnen en is daarmee ook het gebiedsproces opnieuw opgestart.</p> <p>De aanleidingen voor de drie Stichtingen om tot een eigen gebiedsvisie voor Schiehaven-Schiemond te willen komen naast de gebiedsvisie van de gemeente Rotterdam voor Schiehaven Noord zijn velerlei:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De gebiedsvisie Schiehaven Noord van de gemeente Rotterdam beperkt zich tot een te klein gebied; - De gebiedsvisie van de gemeente Rotterdam is te eenzijdig op bouwen gericht en heeft te weinig oog voor wat behouden (materieel en immaterieel cultureel erfgoed) en ontwikkeld (groen, klimaatadaptief) moet worden voor de wijk. Ook is te weinig oog voor mobiliteit en leefbaarheid. Een integraal plan wordt gemist. Planmatig lijkt het erop dat gekozen wordt voor kleinere plannen om de m.e.r.-procedure te ontlopen; - De gebiedsvisie inventariseert onvoldoende de wensen en behoeften van de bewoners in de wijk en het participatieproces gaat nog steeds te veel van de gemeente uit met al haar randvoorwaarden/uitgangspunten. Het is geen open planproces maar een proces met beperkte bandbreedte voor het uitwerken van alternatieven.
Projectbeschrijving	Dit project heeft de volgende probleemstelling:

<p>Probleemstelling, onderzoeksvragen en methode. Update de site gedurende het project met nieuwe inzichten en uitkomsten</p>	<p><i>Met welke inhoud en op welke momenten in het proces van stadsontwikkeling kunnen maatschappelijke organisaties die opkomen voor leefbaarheid, natuur en erfgoed daadwerkelijk invloed uitoefenen op de planuitwerking van Schiehaven Noord?</i></p> <p>Dit probleem moet gezien worden tegen de achtergrond van de nieuwe omgevingswet, het participatiebeleid van de gemeente, het participatieproces dat de gemeente heeft opgestart, de ambities van de gemeente op het vlak van duurzaamheid en leefbaarheid van de stad, zoals verwoord in de omgevingsvisie en in andere beleidsdocumenten zoals bijvoorbeeld het convenant Klimaatbestendig bouwen wat de gemeente Rotterdam heeft ondertekend.</p> <p>De bijbehorende onderzoeksvragen gaan over:</p> <p>duurzaamheid, leefbaarheid en participatie.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoe kan de duurzaamheid van Schiehaven/Schiemond worden verbeterd, in termen van klimaatadaptatie, mobiliteit, gezondheid en natuur? - Hoe kan de leefbaarheid van Schiehaven/Schiemond worden verbeterd, aansluitend bij de vergroening van de wijk, met oog voor de vanouds aanwezige havencultuur, het materiële en immateriële cultureel erfgoed en place-identity? - Welke mogelijkheden tot participatie biedt de gemeente aan bewoners en hun organisaties om hun visie op het gebied te realiseren en welke mogelijkheden moeten hiervoor gecreëerd worden?